

Şiddet Sarmalı İçinden Gelen Saldırganlık: Arka Sokaklar Dizisi Üzerinden Bir Analiz

Ayşe Müge YAZGAN Dr., Marmara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu

e-mail: muge@marmara.edu.tr Tel: 0532 2654149 ORCID: 0000-0002-5909-5791

Geliş Tarihi/Received: 20.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 08.08.2021

e-Yayım/e-Printed: 29.08.2021

ÖZET

Saldırganlık kelime anlamı ile failin mefulün yaşamına zarar vermesi, incitmesi amacını taşıyan bir davranış şeklidir. Saldırganlığın nedenlerini daha iyi anlayabilmek için belirli toplumsal çıkışlar üzerinde inceleme yapılması önem arz etmektedir. Saldırganlık öfke kontrolsüzlüğü içinde frontal korteks boşluğundan kaynaklanmasına rağmen, sosyalleşme sonucu etkisini attırmaktadır. Çevredeki her şeyin daha iyi anlaşılmasına sebep olan medya ve sunduğu TV dizileri insanların sanal ortamdan gerçekliğe geçmelerinde olgusal bir perspektif yansıtmaktadırlar. Bu çalışmada saldırganlığın en sık rastlanan alanı olan medya alanındaki diziler arasında "Arka Sokaklar" üzerinde sosyal öğrenme kuramı analizi içinde nitel bir çalışma yapmak amaçlanmıştır. Literatürde dizinin bu şekilde analizinin yapılmamış olmasının alana katkı açısından faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu çalışma "Arka Sokaklar" dizisi ile sınırlıdır. Reyting açısından 2. ve 3. sıradaki dizilerin de analiz edilmelerinin alana katkıda önemli bir yarar sağlayacağı şüphesizdir. Sosyalleşme sürecinde öğrenilen saldırganlık, sterilizasyon ve sekülürasyon misyonu içerisinde seyirciyi doğru ve yanlış arasındaki farka yönlendirmektedir. Sosyal model olarak kişiliklerin, kabul edilen dizi karakterlerinin özellikle gençlerin ve çocukların düşüncelerinde, ifadelerinde, davranışın oluşumunda önemli bir katkı yarattığı aşikardır. Toplum içinde yer alan sahte vitrinlerin doğru göstergelerle yansıtılmasına duyulan ilgi, dizinin 15 yıldır reyting oranlarında en üst kademede kalmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Saldırgan davranış, Sosyal öğrenme kuramı, Güç, Ödül, Ceza

Aggression Through a Spiral of Violence: An Analysis on Series "Backstreets"

ABSTRACT

Aggression, literally, is a form of behavior that aims to harm the perpetrator's life. In order to better understand the causes of aggression, it is important to examine certain social outlets. Although aggression originates from the frontal cortex gap in anger uncontrolled, it increases its effect as a result of socialization. Media and TV series that cause a better understanding of everything in the environment reflect a factual perspective in people's transition from virtual environment to reality. In this study, it is aimed to make a qualitative study on "Back Streets", one of the TV series in the media, which is the most common area of aggression, within the analysis of social learning theory. It is thought that it would be beneficial to contribute to the field that the index has not been analyzed in this way in the literature. This study is limited to the series "Back Streets". There is no doubt that the analysis of the 2nd and 3rd rows in terms of ratings will make a significant contribution to the field. The aggression learned in the socialization process leads the audience to the difference between right and wrong within the mission of sterilization and securitization. It is obvious that the characters of the TV series, which are accepted as social models, make an important contribution to the thoughts, expressions and behavior of young people and children. The interest in reflecting the fake showcases in the society with the right indicators has caused the series to remain at the top of the ratings for 15 years.

Key words: Aggressive behavior, Social learning theory, Power, Reward, Punishment

GİRİŞ

Saldırganlık, kelime anlamı ile failin mefulün yaşamına zarar vermesi, incitmesi amacını taşıyan herhangi bir davranış şeklidir. Türk Dili Kurumu sözlüğüne göre bireyin kendi düşünce ve davranışını zorla karşısındakine benzetme çabasıdır (TDK Türk Dil Kurumu, 2021). İnsanoğlu var olduğundan bugüne kadar görülen saldırganlık olgusu bireysellik sayesinde başkalarını yok ederek kendi başarısını gösterme ile ileri bir safhaya geçmiştir (Fromm, 1985: 62). Saldırganlık, son dönemlerde şiddet kavramı ile beraber sürekli anılmaktadır. Topluların modernleşme sürecinde metanın fetişleşmesi, emeği ortaya çıkaranların ürünler zenginleştikçe fakirleşmesi, nesnelere değer artışına uğraması, emekçinin kendi ürettiğine yabancılaşmasını sağlamıştır. Descart'ın dediği gibi iki kristalden oluşan insan” cogito ve extensa” ruh ve beden olarak birbirinden ayrılmaktadır. Maddi ilişkilere tapan insan yarattığı paranın esiri olmuştur. Özne haline gelen para, insanı nesneleştirmektedir. Ortaya çıkan nüfus ve çevre sorunları homojenliği yok etmektedir. Sanayileşme ile oluşan kentleşme sonucu yalnızlaşan bireyler, kitle iletişim araçlarından yararlanarak bilgi kaynağına ulaşmaktadırlar, yalnızlıklarını azaltmaktadırlar. 2019-pandemi sürecinde bu duruma güzel bir örnek olmuştur. İçine kapanan evinden çıkamayan insanlar için sosyal medya kaynakları, akıllı telefonlar ve televizyon programları arkadaşlıkların etkinliğe ulaşmasında fayda sağlamıştır. Lorenz'in “On Aggression” adlı kitabında üstünde durduğu etiyolojik kuramda belirttiği gibi modernleşme sürecinde oluşan bireysellik sosyolojik etkiye odaklanmıştır. Rekabet ortamının artması ile başkalarını yok ederek başarısını öne çıkarmaya çalışan insan tipi bencilleşmektedir. Bu saldırganlık şekli bir yerde yaşama hizmet etmektedir. Saldırganlığı duygusal ve araçsal olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür (Dever ve Bulut; 2017: 45-56). Duygusal yönü ile saldırganlık öfke kontrolü ile ilişkilidir. Plansızdır, karşısındakini incitme, zarar verme amaçlı olarak etkiye tepki olarak algılanmaktadır. Kişinin etki altında içindeki öfkeyi dindirme isteğidir. Araçsal saldırganlık ise duygusal saldırganlıktan farklıdır, planlıdır. Kendisini ve ait olduğu grubu karşısındakinin üzerine basarak başarı elde etme isteği mevcuttur. Çıkar çatışmasında kendi tarafına avantaj sağlamak için kendisi ve etrafındaki ekibi ile ortamı, çevre koşullarını organize etmektedir.

YÖNTEM

Saldırganlığın nedenlerini daha iyi anlayabilmek için belirli toplumsal çıkışlar üzerinde inceleme yapılması önemli bir adım oluşturmaktadır. Harris'in dediği gibi saldırganlık, insanın doğasında var olan bir güdüdür. Bu güdü kültürle daha çok perçinlenmekte, genleri takip etmemektedir (Harris, 2007: 62-92). Örneğin; eski Roma'da Romalıların arenada esirleri aslanlarla savaştırması ve aslanların esirleri parçalamasını seyreden halk kitlesi bir kültürün simgesi idi. “Kolezyum” adındaki bu amfiteyatrosu, dünyanın yedi harikasından biri olarak Roma'da en turistik, ilgi çekici yerlerden biridir. Şiddet aşırı zarar verme amacındaki saldırganlıktır (Anderson ve Bushman 2002: 27-51). Şiddetin ivme yaptığı günümüzde olayların iç yüzünü anlatmaya çalışan diziler ve filmler oldukça ilgi görmektedir. Çevremizdeki her şeyi daha iyi anlamamıza sebep olan medya ve sunduğu TV dizileri, sundukları iletiler sayesinde her olgunun bir başka olgu aracılığı ile tanımlanmasını, taşınabilmesini sağlamaktadırlar (Anık, 2014: 47-55). Bu bağlamda bu çalışmada saldırganlığın en sık rastlanan alanı olan medya alanındaki diziler arasında “Arka Sokaklar” üzerinde sosyal öğrenme kuramı analizi içinde nitel bir çalışma yapmak amaçlanmıştır. Literatürde dizinin bu şekilde analizinin yapılmamış olması alana katkı açısından faydalı olacaktır. Dizinin on beş yıldır aralıksız devam etmesi şiddetin görünürlüğünün temsiliyetidir. Kitle iletişim araçları ile gündemde olan dizi, saldırganlığı görünür kılmakla birlikte aynı zamanda şiddetin varlığını meşrulaştırmaktadır. Üçüncü sayfa haber gerçekleri ile sanal gerçeklik arasında yorum yapılmasını vurgulamaktadırlar. Diğer bir deyişle art ve üst kavramlar sayesinde ruhsal ilişkiler yolu ile geçmişte yaşanmış saldırganlık olaylarını ikon, simge ve işaretler yolu ile tanımlamaya yardımcı olmaktadır.

İkon- seyredilen film kesidi

Simge- saldırganlık/şiddet

İşaret- sosyo kültürel olarak söylemler ve vücut dili, el kol hareketleri

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI İÇİNDE SOSYALLEŞME

Psikolog Bandura'ya göre insan doğduğunda saldırganlık iç güdüsü mevcut değildir. Saldırganlık sosyalleşme sürecinde öğrenilmektedir. Sosyal öğrenme kuramında altı temel ilke bulunmaktadır (Bandura, 1971a). Bunlardan birincisi karşılıklı belirleyiciliktir. Öğrenme, birey, çevre ve davranış ile üç faktör üzerinde yürümektedir. Çift yönlü etkileşimi içinde bulunan bu üç faktör gözleme dayalı yorumlamayı koşullara göre değiştirmektedir. Bandura'nın belirttiği gibi geçmişte yaşanan deneyimler birey üzerinde benzer durumlarda beklenti oluşturmaktadır. Gözlem yaparak kodlama, çevredeki yaşanan olayların bilişsel açıdan işlenmesidir. Örneğin; dizide suçun ve suça teşvikin, saldırganlığın onaylanmaması seyirci gözlemi açısından önem arz etmektedir. Ünitormalı olarak bir operasyon sonrası suçluların ölümünde ya da yaralanmasında dahi rapor hazırlanması, savcılığa ifade verilmek zorunda kalınması seyircinin gözlem yapmasına, kendinde olan bilgileri entegre etmesine olanak sağlayarak sosyal öğrenmeye temel oluşturmaktadır. Bu oluşum sayesinde ikinci olarak proaktif düşünce kapasitesi ileriye dönük planlamada önemli bir rol oynamaktadır. İzleyici tarafından yapılan gözlemlerde dolaylı pekiştirme sayesinde kendi davranışının ödülünü veya cezasını görebilmektedir. Dolaylı güdülenme ile sahneye koyulan oyunun olumu yönlerini gözlemleyen seyirci aynı zamanda dolaylı ceza ile olumsuz davranışın sonucuna da şahit olmaktadır. Üçüncü olarak sembolleştirilmenin yer aldığı kuramda, sembollerin insanların bilişsel yapısında gördüklerinin temsilcileri olduğundan bahseden Bandura, dolaylı öğrenme yetkinliğinde duygusal role bürünen insanın empati kurmasını ele almaktadır. Dizideki karakterlerin de seyirci üzerinde böyle bir eğilimi olmaktadır. Kişi kendi yaşamadığı halde seyrettiği karakter üzerinde kişinin korktuklarından korkma, karakterin sevdiğini sevme eğiliminde olmaktadır (Korkmaz, 2003, s. 99-103). Bu yönü ile dizi, şiddeti sembolik figürlerle ile hatırlatma yönünde ilerlemektedir. Vücut diline önem veren Mead için işaret dili ile konuşmak adeta bir uyarıcı gibidir. Polis üniforması ile bağlantılı tepkiler, görsel bellek içerisinde bir temsiliyeti yansıtmaktadırlar. Vücut dili hislerin aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Sembolik anlamlar kültür içerisinde toplumsal ilişkilerle perçinlenmektedir. Burada hermeneutik bir anlayışla görsel anlamın benliği çıkarılmaktadır. Sunulan sembolik etkileşim kalıpları seyircinin diziyi 15 yıldır aralıksız bırakmadan takip etmesini sağlamaktadır. Tüm bu dört faktörü içselleştirerek diziyi izleyen seyirci, bir yerde beşinci ilke olan kendini kontrol etme kapasitesine ulaşmakta, kendini biçimlendirme ve yargılama potansiyelini görmektedir. Bu potansiyel yetkinliği, kendi fikir ve düşüncelerinin sonuçlarını değerlendirme aşamasının da kapısını aralamaktadır.

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI İÇİNDE GÜCÜN KULLANIMI

Saldırganlık içinde bulunan gücün ve güç kullanımının sosyal öğrenme kuramı içinde analizi dizinin bilişsel açıdan yorumlanmasına ışık tutmaktadır. Hofstede'in güç kavramından yola çıkan Kaypakoğlu'nun (2010: 163) da bahsettiği üzere dizide polis teşkilatında yer alan kişiler, gücü kullanma konusunda gerçekliğe çok yakın bir şekilde yaklaşmaktadırlar. Gücün dağılımı, yasal güç, ödüllendirici güç, zorlayıcı güç, bilgi gücü, referans gücü ve uzman gücü olarak altı başlık altında bulunmaktadır. İlk olarak yasal güç, statüye bağlı otoriteye yönelik kayıtsız şartsız itaati belirtmektedir (Fischer, 1994: 94). Dikey hiyerarşinin bulunduğu bu ortamlarda insiyatif kullanmak, üstün belirtmediği, onay vermediği bir olaya karışmak ağır bedel ödemeye kadar gitmektedir. Keza dizide de aynı durum söz konusudur. Mesut Komiser bu nedenle iki defa uzaklaştırma cezası almıştır. İkinci olarak referans güç, kanaat önderi pozisyonunda olan komiserler, özel hayatlarında da daima bilgili, dedikleri tartışmasız kabul edilenler olarak gösterilmektedirler. Nitekim emniyet müdürü olan Rıza Soylu Baba'da düzenli bir hayatı olan örnek bir baba, dede, eş ve müdürdür. Bu nedenle altında çalışanlar kendini patron, baba, ağabey gibi görmektedirler. Kendilerini O'na o kadar yakın hissetmektedirler ki, tüm çalışanlar Rıza Müdüre "Baba" demektedirler. Başları her sıkıştığında, çözülmeyen her problemde Rıza Müdür akil insan rolündedir. Herkese akıl vericidir, çözüm üretendir, destekleyendir, ceza verendir. Gerçek hayatta da insanların daima kendilerini yanında iyi ve güvende hissettikleri bir kişiye ihtiyacı vardır. Üçüncü olarak bilgi gücü ile devam etmek gerekmektedir. Bilgi gücüne sahip kişiler eğitim seviyesi düşük toplumlarda bir ayrıcalığa sahiptirler. Bu gruba giren kişiler eşik bekçisidir. Kendi akıl süzgeçlerinden geçirdikleri fikirleri aktarmaktadırlar. Bir yerde dördüncü adım olan uzman gücüne referans olmaktadır. Bir çok konuda uzman olduğu kabul edilen Rıza Baba'da aynı şekilde yanında çalışan ekibinin yücelttiği bir kişiliktir. Bir çok konu

karşısında kendisinin daha kolay çözüm bulduğuna inanılmaktadır. Bu nedenlerden dolayı Rıza Baba hem ödüllendirici hem de zorlayıcı bir güce sahiptir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Medyanın içinde bulunduğu kapitalist sistem kendi sanatçısını üretmektedir ve pazarlamaktadır (Ulağlı, 2017: 54). Sanat ihtiyaç yaratmak yerine ihtiyaca göre yaratılmaktadır. Rıza içerisinde razı olmayı da öğrenmekte olan seyirci sterilizasyon ve sekülerasyon misyonu ile doğru ve yanlış betimlemektedir. Şiddetin ivme yaptığı bu dönemde dizinin bu kadar izlenme rekoru kırması da yadırganmaması gereken bir gerçektir. Dizide Althusser'in ideolojik aygıtlarından olan aile, gelenek, kültür, medya ve eğitim, baskı aygıtlarından olan polis teşkilatı ile perçinlenmektedir (Althusser, 2003: 182). Yasal güç, ödüllendirici güç, zorlayıcı güç, bilgi gücü, referans gücü ve uzman gücü olarak gücün altı şeklini de kullanan Althusser'in baskı aygıtlarından olan polis teşkilatı, dizideki sanal gerçeklikte oldukça güncel konulara başarılı imzalar atmaktadır.

Bandura'nın (1971b) da üzerinde durduğu gibi dizilerle sosyal öğrenme gerçekleşmektedir. Ödül alma veya cezalandırılma araçsal yönü ile duygusal yönü eğitmektedir. Üniforma, Goffman'ın tabiri ile toplumsal vitrini sağlayan bir giysidir (Goffman, 2004a: 36-37). Bu vitrin bir grubu temsil etmektedir. İnsanların bir gün içerisinde bir çok role girdiğinden bahseden Goffman'ın söylediği gibi gücü ellerinde bulunduran insanların da sıradan hayatları olduğu, ailevi sorunların ortak olduğu gösterilmektedir (Goffman, 2004b: 56-65). Dizide beş çocuklu bir aile reisi olan başkomiser Hüsnü Çoban'ın çocukları ile yaşadığı sorunlar karşısında baba olarak gözleri ile onları idare edişi, komiserlerin özel hayatlarında kendi aralarında beden dili ile işaretlemesi, kültürün ortak sözlerini, etiketlerini seyirciye sunmaktadır. Mead'in deyişi (1934: 177-178) ile bu dizide kimi zaman "özne", kimi zaman da "nesne" olarak karşımıza çıkan polisler, düşünceli ve fedakar bir avuç insan olarak tüm haksızlıklarla baş ettiklerini ispatlamaktadırlar. Dizide, üniforma ve silah, şiddeti engelleyen ama gereken cezayı veren bir görsel yeterlilik de sunmaktadır.

Sosyal model olarak kişiliklerin kabul edilen dizi karakterlerinin özellikle gençlerin ve çocukların düşüncelerinde, ifadelerinde, davranışın oluşumunda önemli bir katkı yarattığı aşıkardır. Dizide bireylerin sorunlar karşısında olumlu yönde başa çıkma yollarını da görmeleri gözlem ve model alma yolu ile öğrenme açısından önemlidir. Hayatta karşılaşılan yanlış sunum içindeki kişiler karşındakileri mağdur etmektedirler. Sundukları sahte vitrin, yarattıkları görünüşle gerçeklik arasında bir uyumsuzluk sunmaktadır. Sahtekar dediğimiz bu kişiliklerin zincirleme çözüme ile sahte performansları dizide bir bir dökülmektedir. Daha önce başından kötü bir olay geçmiş insanlar olarak mağduriyetten gelenlerin de hayatta kalma adına kendilerini yanlış sundukları dizide görülmektedir. Örneğin; eski bir sabıkalının, uyuşturucu satıcılığı içinde bulunması gibi. 587-594 bölümler arasında işlenen konuda mantı dükkanı işleten bu kişi aslında mantı servisi yanı sıra torbacılık yapmaktadır. Komiser Ezgi'nin sevgi evinden tanıdığı olan Ayfer'in sahte sunum içerisinde uyuşturucu baronesi olarak gösterilmesi gibi dizide pek çok örnek işlenmektedir. Ayfer kendini olduğundan farklı gösterme içerisinde ismini dahi Aycan olarak değiştirmiştir. Geçmişin izlerini silmek için daha iyi yol almak yerine daha bilenmiş olarak hayatta karşındakilerden göremediği değeri kirli paranın verdiği güç ile saldırganlaşarak kendini değerli hissetmeyi amaç edinmiştir. Karaktere göre, konforlu yaşama, etrafındaki insanları asice yönetme, altlarını ezme isteği hayatta kalma şansı olarak tek hedefidir (Goffman, 2004c: 66-67). Komiserlerden Ali, Cemal ve Ezgi de sevgi evinde büyümüş yetim çocuklardır. İyilik için, insanların kaliteli yaşamaları için, ailelerin, toplumun huzur ortamında kalması için var güçleri ile çalışmaktadırlar.

Sosyalleşmek için beraberlik önemlidir. TV dizilerinin sunduğu hayatlar da sosyalleşmenin bir parçasıdır. Toplumun ahlaki ve etik değerlerini bilmek, kurallara uymak önemlidir. Büyük şehirlerin gizemli dünyası arka sokaklar ve "Arka Sokaklar" dizi karakterinde rol alan polis teşkilatının çabası, grup olarak tüm ekip üyelerinin birbirlerine sonsuz güven duyduğu ortamdır. Çalıştıkları ortamda birbirleri ile uyumlu, fikir birliği içerisinde birbirlerine bağlı olarak takım ruhunu yansıtmaktadırlar. Gerçekliğe yakın yansıtma izleyicileri de içine almakta başarılı olmuştur ki; 15 senedir Cuma akşamları prime time dediğimiz yoğun zaman diliminde, önemli bir saatte 20.00-24.00 arası sevilerek ilgi ile izlenmektedir. Haftalık total reyting oranlarında birinci sırada yer almakta olan dizi tüm diziler içerisinde en çok izlenme oranına sahiptir (reytingtv.com, 2021).

KAYNAKÇA

- Althusser, L. (2003). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İttihaki Yayınları.
- Anderson, C. A. (2002). Human Aggression. *Annual Reviews Psychology*, 53: 27-51.
- Anık, C. (2014). İletişim Sosyolojisi Kuramsal Temeller. İstanbul: Derin Yayınları.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.
- Bulut, A. D. (2017). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması: Ordu Üniversitesi Örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10): 45-56.
- Fischer, G.-N. (1994). *Le Concepts Fondamentaux de la Psychologie Sociale*. Paris: Dunod.
- Fromm, E. (1985). Özgürlük Korkusu. (R. Hakman, Çev.) İstanbul: Yaprak Yayınları.
- Goffman, E. (2004). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Harris, M. (2007). *Studying Societies and Culture Marvin Harris's Cultural Materialism and its Legacy*. (K. A. Sanderson, Dü.) New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Kaypakoğlu, S. (2010). *Kişilerarası İletişim Cinsiyet Farklılıkları Güç ve Çatışma*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Korkmaz, İ. (2003). *Sosyal Öğrenme Kuramı, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (5. Baskı b.)*. (B. Yeşilyaprak, Dü.) Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society From the Standpoint of a Social Behaviorist*. C. W. Morris (Der.) Chicago: University of Chicago Press.
- Reytingtv.com. <https://www.reytingtv.com> (18 Haziran 2021).
- TDK Türk Dil Kurumu. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. www.sozluk.gov.tr. (20 Mayıs 2021).
- Ulağı, S. (2017). *Düşünüyorum Çünkü Öyle İstendi: Siyasal Paradigmalar ve Kültürel Emperyalizm*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.